

hoc spectat ad Philosophiam primam; et aliud est, supposita quantitate ut mensura substantiae corporalis, disserere de propriis passionibus quantitatis sive continuae, sive discretae, quod pertinet ad Mathematicam; et sic de aliis praedicamentis ad substantias materiales pertinentibus. Scientiae enim inferiores et proprium subiectum a superioribus accipiunt, et sua principia per principia superioris scientiae illustrant et confirmant (1).

Epilogus. Ut ergo in summam contrahamus quae explicata sunt, dicimus. Ontologiam agere de ente prout est ens, et de eius communibus proprietatibus tamquam propriis sibi. Quocirca ipsa disserit de notionibus transcendentibus eorumque oppositis, de communibus essendi modis et determinationibus, nempe de decem categoriis, sed praesertim de substantia, cum accidentia non dicantur entis nisi per ordinem ad substantiam, ideoque sunt potius entis entia (2). Cum autem scientia sit cognitio rei seu subiecti per causas, consequenter Metaphysica disserit de communibus causis et principiis entis.

Sponte ergo ex memoratis efflorescit rerum tractandarum ordo, ita ut nobis agendum sit primo de ente quod est principium categoriarum; postea de ipsis categoriis et praesertim de substantia; et demum de causis et principiis entium et maxime substantiarum.

(1) *Poster. Analyt.* lib. I, lect. 17-19.

(2) *Metaph.* lib. IV, lect. 1 medio.

TRACTATUS PRIMUS

DE ENTE COMMUNI PROUT EST PRINCIPIUM CATEGORIARUM ET DE NOTIONIBUS QUAE CUM IPSO CONVERTUNTUR

QUAESTIO I.

*Evolvitur notio entis transcendentis, et per vestigatur
quomodo descendat ad inferiora quibus attribuitur.*

Notio entis prima est, quae in intellectu nostro imprimitur, ideoque si quid in ipsa explicanda errare contigerit, primus ille error longe lateque serpet, et omnes alias notiones turbabit et quadam calagine perfundet. Quare ne error initio parvus efficiatur subinde progressionem magnus, necesse est communem notiōnēm entis in se spectatam diligenter et accurate explanare, et inquire quomodo sua inferiora denotet, ad eaque per praedicationem descendat. Compertum quippe est tum ratione, tum ipsa experientia praecipios errores, qui apud philosophos tum veteres, tum recentes cunctas commaculant scientias, caput et radicem habent in falso et perversa notione entis ex qua philosophari aggressi sunt. Merito ergo S. Thomas suum *de ente et essentia* tractatum sic auspicatur: «Quia parvus error in principio magnus est in fine, ens autem et essentia sunt, quae primo in intellectu concipiuntur; ideo primo, ne ex corum ignorantia errare contingat, ad horum difficultatem aperiendam, dicendum est, quid nomine essentia et ens significetur, et quomodo in diversis inveniantur, et quomodo se habeant ad intentiones logicas, scilicet genera, species, et differentias ». (1)

ARTICULUS I.

DE ENTE, ESSENTIA, ET ESSE, ET DE VARIIS ENTIS DIVISIONIBUS (2).

QUID NOMINE ENTIS? Notio entis, quae est de primis simplicibus definiri minime potest; nihilominus potest quoddammodo sic ordinatum declarari. Nomen entis quod est impositum ab actu essendi

(1) Opus. *De ente et essentia*, prooemio.

(2) S. Thom. opus. cit. cap. I.

in primaria sua significatione denotat id quod est, seu id quod habet esse, seu id quod existit. Quare Angelicus Doctor entis notionem explanatur merito orditur a divisione *entis per se*; nam *ens per accidentem* est potius aggregatum entium, seu rerum ad diversa praedamenta pertinentium; uti *homo albus*, cum alia sit definitio hominis, alia definitio albi.

Entis divisio. Ens tribuitur in ens extra animam, et in ens in anima seu in intellectu. Primum dicitur etiam ens perfectum, et est illud quod vagatur per decem praedamenta. Alterum est illud quod significat veritatem propositionem seu veram compositionem vel divisionem intellectus. Inter utramque acceptiōē nonnullae videntur differentiae; nam 1) ens primo modo acceptum praedicatur de rebus in decem generibus collatibus, ideoque essentiam seu quidditatem habentibus; alterum contra dicuntur de omnibus illis de quibus affirmativa propositio effici potest, tametsi in re nihil ponant, uti: *Socrates est caecus*; caecitas enim nullam realitatem ponit in Socrate, cum sit privatio virtutis visivae; 2) primum est compositum ex essentia et esse; minime vero alterum, cum in hoc secundo sensu possit esse ens id quod non habet essentiam; uti privatio et negatio. Demum 3) ens primo modo dicunt est causa entis, quod est in intellectu; nam ex hoc quod aliquid est in rerum natura, habetur veritas vel falsitas propositionis, quam intellectus significat per verbum est prout sumitur pro copula verbali. Sed quia intellectus considerat aliquid, quod in se non est ens, ut quoddam ens, ideo quandoque dicitur *esse* de aliquo hoc secundo modo et non primo (1).

Quid essentiae? Nomen essentiae derivatur ab ente iuxta primam acceptiōē tamquam a composito notiori; sicut enim ab ente notitia sumitur essentiae, ita ab ipso denominatur; cum nomina sint signa conceptuum. Essentia ergo, uti notat S. Thomas, significat aliiquid commune omnibus rebus per quod collocantur in praedamentis. Nam sicut nomine *entis* intelligimus id quod in decem genera dividitur; sic nomine *essentiae* intelligimus id quo omnia entia in decem collocantur categoriis. Dicitur essentia denotare aliiquid commune omnibus naturis per quas diversa entia collocantur in diversis generibus et in diversis speciebus; quod non est ita intelligendum, perinde ac in naturis praedamentibus sit aliqua positiva communitas, quod tute absurdum foret; sed illa communitas accipienda est negative, et ex eo exorta, quod res non discriminantur inter se, quia essentiam habent, cum in hoc convenienter omnes; sed quia talern determinatam sortitae sunt essentiam, puta humanitatem: sicut entia non differunt inter se eo quod sunt entia, sed quia sunt determinatae quaedam entia, puta

(1) S. THOM. *Metaph.* lib. V, lect. 9; cf. etiam *Quodlib.* 9, a. 3, et 1 p. q. 48, a. 2 ad 2.

homo, leo, etc. Quocirca cum nulla detur realis essentia, quae non sit singularis et ideo pars entis individui, duo perspicua manent; nimirum essentiam generatim et abstracte spectatam significare aliiquid omnibus naturis commune, cum omnia habeant *quo* sunt aliiquid; et insuper omnia dividit per proprias essentias determinatae inspectas per quas sortiuntur propriae species, et in determinato entium gradu collocantur.

Quid esse? Cum ens dicat primario compositum ex essentia et esse tamquam ex reali subiecto et ultimo actu, aliiquid dicendum superest de actu essendi seu de *esse*, nimirum de variis istius nominis acceptiōē. *Esse* ergo per oppositionem ad essentiam denotat ultimam rei actualitatem seu formam, per quam res ponitur extra causas, et existit in ordine reali, et simul cum essentia constituit compositum, quod dicitur *ens*. Haec est propria et primaria huiusmodi vocis significatio; nihilominus inventio est huiusmodi vocabulum apud poliores Scholasticos usurpatum in triplici significacione prorsus diversa. Quam triplicem significacionem sic dilucide complexus est Aquinas noster: « Scindunt est quod *esse* dicitur tripliciter. Uno modo dicitur *esse* ipsa quidditas vel natura rei, sicut dicitur, quod definitio est oratio significans *quid est esse*; definitio enim quidditatem rei significat. Alio modo dicitur *esse* ipse actus essentiae, sicut vivere quod est esse viventibus, est anime actus; non actus secundus qui est operatio, sed actus primus. Tertio modo dicitur *esse*, quod significat veritatem *compositionis* in propositionibus, secundum quod est dicitur copula; et secundum hoc est in intellectu componente et dividente, quantum ad sui complementum; sed fundatur in *esse rei*, quod est actus essentiae » (1).

Alia entis divisio. Ens quod coalescit ex essentia et esse tribuitur in substantiam et accidentem, ita tamen ut prius et absolute dicatur de substantia, per posterius et per ordinem ad substantiam praedicetur de accidentibus. Nam ens dicitur ab esse: iam vero substantiae competit esse absolute et in se; accidentibus autem competit esse in alio, nempe in substantia. Ergo ens dicitur absolute et per prius de substantia; per posterius vero et in ordine ad substantiam dicitur de accidentibus, et ideo accidentia dici solet *aliiquid entis*, vel *ens entis* potius, quam *ens*; quia a substantia dependent secundum esse. Hanc partitionem sic declarat S. Thomas: « *Esse* dicitur actus entis in quantum est ens, id est quo denominatur aliiquid ens actu; et *sic esse* non attribuitur nisi rebus ipsis, quae in decem generibus continentur, unde ens a tali esse dictum per decem genera dividitur. Sed hoc *esse* attribuitur aliqui dupliciter. Uno modo sicut ei quod proprium et vere habet esse vel est; et sic attribuitur proprie substantiae per se subsistenti... Alio modo, id est ut *quo* aliiquid est, sicut albedo dicitur

(1) 1. *Sent. Dist.* 33, q. 1, a. 1 ad 1.

esse, non quia ipsa in se subsistit, sed quia aliquid habet esse album» (1).

Tertia entis divisio. Ens demum dividitur in potentiam et actum, quae partitio circuit omnia praedicamenta. Unde effatum sermone tritum apud Peripateticos: *Potentia et actus dividunt ens et quodlibet genus entis.* Et re vera in omnibus terminis, qui decem genera significant, aliquid dicitur in actu et aliquid dicitur in potentia. Sic aliquis dicitur videns, tum quia actu videt, tum quia potest videre: sic statua in marmore dicitur tum potentia, tum actu: sic embryo dicitur homo in potentia, sed foetus animatus anima rationali dicitur homo actu.

Epilogus. Doctrina hactenus exposita sic potest sub uno velutu conceptu proponi. Ens dicitur ab actu essendi et significat primo id quod habet esse vel id quod existit; hinc extenditur ad omne id quod quocumque modo dicit ordinem ad esse. Ens quandoque significat id quod habet esse in intellectu per affirmativam propositionem; et hoc sensu dicitur etiam de illis quae non habent essentiam: quandoque significat id quod habet esse in rerum natura et dividitur in decem genera, et dicitur solum de illis quae essentiam sibi vindicant. Sic sumptum dicitur per prius et absolute de substantia, quae proprie est id quod habet esse; per posterius et in ordine ad substantiam dicitur de accidentibus, quae proprie non habent esse, sed ipsis substantia aliquo modo est; nempe *qualis vel quanta*. Ens quod praedicatur de decem generibus quandoque significat solam quidditatem, quandoque significat compositum ex essentia et esse; et haec est potior significatio entis. In hac acceptione dividitur in potentiam et actu. *Esse* proprie significat ultimam rei actualitatem per quam res ponitur extra causas, et vocatur existentia, licet quandoque usurpet etiam ad significandam realitatem essentiae, et tunc *esse* essentiae contradistinguitur ab *esse* existentiae. Essentia denotat aliquid communum omnibus rebus per quod collocantur in decem generibus: dicitur etiam quidditas, nempe *quod quid erat esse rei*; dicitur etiam forma seu natura secundum quod natura significat illud quod quo cumque modo intellectu capi potest (2).

(1) *Quodlib.* 9, a. 3.

(2) Cf. S. THOM. *De ente et essentia*, cap. I, ubi varia nomina recenser, quae essentiam significant, et citat BOETIUM, qui lib. *De duabus naturis et una persona Christi contra Eutichen et Nestorium* cap. I enumerat quatuor modos quibus accipitur natura; nimirum 1) pro qualibet intelligibili; 2) pro substantia; 3) pro intrinseco principio motus; 4) pro specifica essentia seu differentia. Primo modo definitur: *Natura est earum rerum, quae cum sint, quo modo intellectu capi possunt.* Secundo modo definitur: *Natura est quod facere vel pati possit: quod solum substantiae applicatur.* Tertio modo: *Natura est per se principium motus.* Quartu modo demum: *Natura est unquamque rem informans specifica differentia.*

ARTICULUS II.

DE ENTE PROUT EST PRINCIPII CATEGORIARUM.

QUAESTIO DETERMINATUR. Postquam explicatae fuerint variae significations, quibus ens sumi potest, sponte occurrit aliqua quaestio magni momenti, et quae late propagines distendit in tota Ontologia. Philosophi namque generatim in eo concordes sunt, quod admittant notionem entis omnia transcendere, et esse principium omnium categoriarum, cum ens de omnibus praedicari possit, et omnes notiones quae generibus continentur ad notionem entis tandem reduci queant ac resolvi. Verum quoniam ens varias habet acceptiones, inquirendum venit sub qua acceptione ens sit principium categoriarum et utrum ipsum supremam aliquam categoriam seu genus constituat. De prima quaestione in hoc articulo, de secunda paulo post dissolvimus. Et ad primam quaestionem quod attinet in controversiam vocatur, an ens transcendentia et principium categoriarum sit ens in anima per affirmativam propositionem intellectus, vel ens extra animam; et si est ens extra animam, utrum denotet simplicem essentiam, an compositum ex essentia et esse.

Diversae philosophorum sententiae. Principio nobis occurrit Emmanuel Kantius, qui consequenter suis formis *a priori* commentus est in anima, docuit ens quod adstruitur ut principium categoriarum illud esse quod loco copulac in enuntiatione ponitur, nimirum quod est in anima (1). Kantio adstipulatus est Rosmini, qui cum ideam entis universalissimi ingenitam in intellectu nostro admisit, consequenter in Kantii sententiam concessit (2). Secunda sententia est eorum philosophorum, qui docent ens transcendentia, quod est principium categoriarum, et de omnibus praedicatur esse ens prout significat meram essentiam. Huic opinioni subscrubunt fere omnes illi philosophi qui in rebus creatis esse essentiae ab esse existentiae, seu essentiam ab existentia *realiter* distinguunt detrectant. Tertia demum sententia, quae expressa ex fontibus Aristotelis traditur passim a S. Thoma et a politioribus Scholasticis, propugnat ens, quod est transcendentia ad omnia, quodque dividitur ac vagatur per decem rerum genera esse ens, quod significat compositum ex essentia et esse. Haec sententia caput habet ac radicem in ea doctrina, quam S. Thomas uti fundamentum proposuit totius Metaphysicae ab ipso explicatae, nimirum essentiam in rebus creatis esse *realiter* distinctam ab existentia,

(1) *Log. Transcend.* lib. I, cap. XXXV.

(2) *Log.* lib. II, sect. I, cap. IX.

et diversas categorias non significare dumtaxat diversas essentias, sed diversos essendi modos, quibus esse recipitur et contrahitur ad diversas naturas (1).

PROPOSITIO.

Eus transcendentis quod est principium categoriarum non est ens quod significat veritatem propositionis et habet esse in anima; neque ens quod significat simplicem essentiam rerum; sed est ens, quod significat essentiam per esse actualiam, idest compositum ex essentia et esse.

Praenotiones. Antequam ad propositionem evincendam accedamus, haec notanda sunt. I. In nomine entis duo accurate distinguenda sunt; nimirum id a quo nomen entis desumitur, scilicet ipsum esse, quo res est, et id ad quod significantum imponitur, nempe *id quod est*, vel *quod habet esse*. Ut enim monet S. Thomas: «Ipsa substantia est ipsum quod est, et ipsum *esse* est quo substantia denominatur ens» (2). Quare ens quod ab esse rerum creatarum et visibilium a nobis impositum est, proprie et primaria significatio importat compositum ex essentia et esse, ideoque idem sonat ac existens; nihilominus ens secundaria significatio denotat id quo, vel per quod aliqua res ponitur in genere vel specie, et quod ordinem habens ad esse ut pote essendi principium dicitur essentia, quae absolute considerata ut est intelligibilis praescindit ab esse vel non esse actualis existentiae, quod neque includit neque excludit.

Quare notio entis considerari potest, vel prout primo imprimitur in intellectu, et tunc denotat compositum ex essentia et *esse*, nempe id quod habet esse seu id quod existit; vel prout descendit ad decem generales essendi modos, qui dicuntur supra genera rerum, et denotat compositum ex essentia sive substantiali, sive accidentalis et *esse*; vel deinde prout descendit et extenditur omnino ad omnia, sive sint partes reales praedicamentorum, sive sint extra praedicamenta; sive vigeant in natura, sive existant solum in intellectu; et tunc in hac generalissima acceptione significat omne id quod quocunque modo dicit ordinem ad *esse*. Sic huiusmodi notio extenditur ad significantiam ipsam plenitudinem essendi, quae absolvitur in Deo glorioso, qui est ipsum *esse* subsistens et actus purissimus, et in hoc casu transcendent modum imperfectum conceipiendi et significandi intellectus nostri, qui apprehendit quamlibet formam simplicem ut in subiecto existentem.

II. Similiter sedulo distinguendum est inter id quod in decem categorias dividitur, et causam seu radicem cur huic divisioni ob-

(1) S. THOM. *Quodlib. 2*, a. 3; cf. CAET. opusc. *De ente et essentia*, cap. IV.

(2) *Contra gent.* lib. I, cap. LIV.

noxium sit. Iam vero ens, idest compositum ex essentia et esse est id quod vagatur et dividitur per decem genera; sed quoniam ratio divisionis et multiplicitatis quae opposita est unitati desumenda est a potentia seu subiecto in se recipiente actum ad eius capacitem coactatum, sic ratio cur ens concretum ex essentia et esse dividii possit in decem generales modos essendi, qui categoriae nominantur, fluit ab essentia, quae relate ad esse munere perfungitur potentiae contrahentis et determinantis actum ad peculiarem essendi modum. Hanc doctrinam sic illustrat Aquinas: «Verum est quod hoc nomen *ens* secundum quod importat rem cui competit huiusmodi esse, sic significat essentiam rei et dividitur per decem genera: non tamen univoce, quia non eadem ratione competit omnibus esse, sed substantiae quidem per se, alii autem alteri» (1). Quare cum *Esse* divinum non sit in Essentia receptum, sed cum Ipsa identificatum nequit reponi in genere, quemadmodum disserens de simplicitate Dei passim et diserte docuit Doctor Angelicus (2).

Prob. 1.^a pars contra Kantium et Rosminium. Si enim ens quod est principium categoriarum significaret mentalem copulam seu actum intellectus affirmantis aliquid esse, intellectus noster esset causa et mensura veritatis, et tum ens tam categoriae essent formae *a priori* intellectus nostri, secundum quas intellectus affirmaret res esse vel non esse. Atqui hoc duceret ad merum subiectivissimum decernentem verum idem esse ac apparere iuxta Protagorae somnium, et pantheismo viam pararet desruendo veram rerum substantialitatem, quae in eo sita est quod res in seipsis sint, et a nobis intelligentur et affirmantur esse prout sint. Ergo ens transcendent, quod ad decem genera contrahitur et ad ipsa descendit non est ens in anima, sed ens in rerum natura.

Confirmatur. Ens quod habet esse in anima per affirmativam propositionem dicitur etiam de iis quae essentiam non habent seu quae nihil ponunt in re; ut privationes, cum dicitur cæcitas est in oculo. Atqui ens quod est principium categoriarum non dicitur de illis quae nihil ponunt in re, vel quae essentiam non habent, cum genus dicat determinatum modum essendi iuxta quem actus essendi definitus sit ad aliquod subiectum seu essentiam. Ergo (3).

Prob. 2.^a pars. Categoriae non significant illud dumtaxat per quod vel quo aliqua res ponitur in genere vel specie, nempe quidditates seu essentias; sed denotant diversos modos, quibus esse convenit diversis rerum essentiis, idest essentias secundum diversos essendi modos determinatas. Sic substantia in homine non significat meram

(1) *Quodlib. 2*, a. 3.

(2) i. p. q. 3, a. 5; QQ. DD. *De Pot.* q. 7, a. 5.

(3) Opusc. *De ente et essentia*, cap. I.

hominis quidditatem; sed modum quo illa quidditas est vel esse potest in rerum natura, ideoque substantia definitur: *Res cui competit esse in se*. Iam vero si ens quod est principium categoriarum significaret nudam essentiam, categoriae denotarent tantum determinatas essentias, non diversos essendi modos. Ergo ens quod est principium categoriarum non potest sumi secundum quod designat meram essentiam, nisi quis falso admodum affirmet essentiam simpliciter sumptam, et essentiam a modo essendi determinatam, idest esse essentiae et esse existentiae re nihil differre, quod deo tantum affirmari potest in quo essentia et existentia unum idemque sunt, ideoque in genere reponi nequit, uti paulo ante ex Aquinato nostro adnotavimus.

Prob. 3.^a pars. Et primo quidem argumento per exclusionem. Si enim ens prout est transcendentis et dividitur per decem genera non est illud quod haber esse in intellectu componente, neque illud quod significat simplicem essentiam, restat ut dicatur esse illud ens quod significat essentiam secundum aliquem modum essendi determinatam, idest ens quod significat compositum ex essentia et esse. Hanc rem sic illustrat Angelicus Doctor: « *Esse* dicitur actus entis in quantum est ens, idest quo denominatur aliquid ens in rerum natura; et sic esse non attributur nisi rebus ipsis quae in decem generibus continentur; unde *ens a tali esse* dictum per decem genera dividitur » (1).

Positive et directe sic conflatur argumentum. Ens quod coartatur ad determinatum essendi modum determinari nequit nisi per esse seu per actum in subiecto receptum, nam esse subsistens et irreceptum non potest ad genus determinari. Iam vero ens quod est principium categoriarum determinatur in decem generibus ad aliquem essendi modum. Ergo ens transcendentis quod dividitur in decem genera significat esse receptum in subiecto seu essentiam essendi actu terminatam. Quare dicendum est, *ens* prout denotat compositum ex essentia et esse dividi ac vagari per omnia genera; licet ratio cur huiusmodi ens dividatur ac multiplicetur, desumenda sit ab essentia quae munere subiecti fungitur, cum actus non limitetur, nisi per potentiam; et consequenter ens quod est transcendentis et de omnibus praedicatur, est ens denotans concretum ex essentia et esse.

Hanc doctrinam saepissime versat Doctor Angelicus et in ipso prooemio opusculi de ente et essentia, verba faciens de ente transscendentis, nam disserit de ente et essentia qua primo in intellectu concipiuntur, ait procedendum esse ex significatione entis ad significacionem essentiae, quia ex compositis cognitionem simplicium accipere debemus. Ensa ergo transcendentis, si argumentatio S. Doctoris quidquam roboris habet, significat compositum ex essentia et esse. Huic verissimae et maximi momenti doctrina ea omnia suffragantur, que

(1) *Quodlib. 9, a. 3.*

discutienda nobis erunt de modo quo notio entis in suis inferioribus contrahitur, et de ipsis praedicatur.

Scholion. Omnes illi philosophi, qui opinantur in rebus creatis essentiam non differe realiter ab existentia, agminatim in eo convenient quod decernant ens transcendens et principium categoriarum significare essentiam simpliciter sumptam. Verum ex hoc principio nonnulli tum inter veteres tum inter recentes quaedam deducunt consecaria vel falsa vel etiam erronea et lubrica. Enimvero inter veteres Scotus, quem plures recentes nostris diebus sequuti sunt, docet ens transcendens dici et praedicari univoco de Deo, et de rebus creatis (1). Haec doctrina quae falsa est, et, si nimium urgetur, etiam periculosa, merito everti non potest, nisi admittatur cum Aquinate nostro, ens significare non nudam essentiam, sed compositem ex essentia et esse, ut videbimus de analogia disputantes. Ex Scotti doctrina de univoca praedicatione entis relate ad Deum et ad creaturem deduxerunt Nominales, quibus inter nuperos assentitur Rosmini, Deum esse in genere aliquo. Hanc sententiam uti periculosam et quasi erroneam merito criminarunt Toletus utpote perfectissimam Dei simplicitatem in discrimen vocantem (2).

Multoque magis a veritate procul absunt Hegelius et Giobertius, qui assignantes essentiam simpliciter sumptam ut principium categoriarum, absurde docuerunt Deum esse supremam categoriam seu *Categoriam-genus*, et categorias secundarias esse ipsius determinationes. Alterius loci est pantheisticae huius doctrinae temeritatem coarguere: hic sufficit summatis adoptare Deum qui est ipsum esse subsistens et actus purissimus complectens infinitam perfectionem, nullam pati posse categoriae seu generis determinationem, quae absque compositione determinabilis et determinativi intelligi nequit. Ceterum cum genus dicatur per ordinem ad species, ponere Ens Absolutum in supremo aliquo genere, est duo pugnantia secum affirmare, nempe Absolutum esse ens relativum. Ergo categoriae quae sunt entis generales determinationes in illis dumtaxat locum habere valent, in quibus esse sit realiter distinctum ab essentia a qua limitationem et determinatum modum accipit.

Hegelianae quam meminimus sententiae par et gemina est doctrina Cousinii secantis ens in duas categorias, nempe Absoluti et Contingenti. Neque enim Ens Absolutum potest cogi ad aliquod genus, cum eius esse non sit receptum in aliquo subiecto ad cuius modum et capacitatem contrahitur ac determinatur; neque ens contingens constituit aliquod genus; nam genus indicat diversum et de-

(1) *Scoros, 1 Sent. Dist. 3, q. 1, et 3, et Dist. 8, q. 2.*

(2) *Comment. in Summam Theol. 1 p. q. 3, a. 3.*

terminatum modum, quo esse competit aliqui subiecto; contingentiæ ex adverso significat generalem et communem modum, quod rebus finitis esse convenit. Quare sapienter Philosophus saepe monet ens non posse esse genus, quia non significat determinatum modum essendi. Ad hoc ergo ut ens cogatur ad genus, duo necessaria sunt, nempe et quod sit compositum ex essentia et esse, et quod indicet quendam determinatum rationem essendi. Utraque conditio desideratur in Ente Absoluto quod est esse subsistens; in ente autem contingent, generatum spectato, et de quo solo proprium habemus concepturn, deest secunda tantum conditio, ideoque est principium generis, non genus.

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

Oppon. 1.º Ens transcendentis convertitur cum vero. Atqui verum formaliter est in intellectu componente et dividente. Ergo ens transcendentis significat illud quod in intellectu fungitur munere copulae verbalis.

Resp. Dist. mai. Ens et verum convertuntur realiter, *Conc.* Conveniunt ratione, ita ut eadem sit ratio entis et veritatis, *Neg.* **Dist. min.** Verum est formaliter in intellectu componente, et causatur a rebus seu ab ente quod est extra intellectum, *Conc.* Et causatur ab ipso intellectu, *Neg.*

Explico. Intellectus solutionis dependet ab iis quae de ratione veritatis disseruntur; hic autem sufficit adnotare veritatem habentem esse formaliter in intellectu nostro non causari a nostro intellectu; sed ab ipsis rebus quae ad ipsum comparantur ut mensura ad mensuratum, ideoque intellectus dicitur verus, si rem intelligit esse sicuti est; et non viceversa. Quocirca principium categoriarum, quae videntur in rebus, non potest esse in nostro intellectu, cum res qua in decem secentarum categorias sint omnino independentes a nostro intellectu, ita ut etiam nullus humanus intellectus exsisteret, aequo exsisterent in ordine realitatis decem diversi modi, quibus ens contrahitur. Kantiana et Rosminiana opinatio facit intellectum humanum mensuram veritatis: exinde adstruit merum subiectivismum, et consequenter totam philosophiam radicum convallis, cum in ea sententia duo contradictionia possent esse vera, uti argumentatus est S. Thomas, et Hegelius disterre docuit et admisit.

Oppon. 2.º Ens transcendentis, quod dividitur per varios essendi modos in decem genera, praedicatur de omnibus omnino rebus. Atqui ens denotans compositum ex essentia et esse non potest praedicari de omnibus omnino rebus, sed solum de re existenti. Ergo ens transcendentis significat simplicem essentiam.

Resp. Dist. mai. Ens transcendentis praedicatur de omnibus rebus univoce, *Neg.* Analogice et per ordinem ad aliquid primum, *Conc.*

Contradist. min. Non potest praedicari univoce, *Conc.* Analogice, *Neg.*

Explico. Ens, uti diximus, quod denominatur ab actu essendi, proprio et primario conceptu significat id quod est vel quod habet esse, nimilum existens, seu compositum ex essentia et esse. Cum autem haec notio ad inferiora descendit, non praedicatur univoce, nempe eadem ratione, sed analogice, nempe ratione partim eadem, partim diversa: quare licet propria et primaria significazione denotet ipsum quod est; nihilominus attributetur omnibus in quibus haec ratio quadammodo salvatur, et sic dicitur de essentia, de esse, de re subsistenti, de accidentibus, de Deo qui est esse per se subsistens. Ergo ens significat id quod est, et complectitur subiectum, idest essentiam et actum, idest esse.

Haec ratio dividitur in decem genera, et in ipsis non eodem modo salvatur, sed per prius et ut in primo analogato salvatur in substantia quae absolute est ens, per posterius in accidentibus quae sunt entia per ordinem ad substantiam. Praedicatur etiam de Deo et significat singularem modum essendi non contractum ad genus; quia significat ipsum esse per se subsistens et irreceptum quod genera transcendit non ratione imperfectionis et abstractionis mentalis, sed ratione perfectionis et simplicitatis subsistentis et infinitae perfectionis. Hinc ens licet secundum modum significandi et nostrum imperfectum modum concipiendi per prius significet creaturas, et per posterius Deum, cum esse Dei a nobis non intelligatur nisi per esse rerum creatarum, ideoque alieno conceptu; tamen quoad rem significatam dicitur per prius de Deo, et per posterius de creaturis; quia ratio per nomen significata perfectissime et infinite salvatur in Deo; imperfecte et per quendam participationem salvatur in rebus creatis, quae non sunt ipsum esse, sed esse participantem.

Oppon. 3.º Notio entis est prima quae in intellectu imprimitur, et huiusmodi simplicitas ut in eam reliquæ animi conceptiones resolvuntur. Atqui simplicior est notio quae indicat solam rei quidditatem, quam ea quae significat compositum ex essentia et esse. Ergo ens transcendentis significat meram quidditatem.

Resp. Dist. mai. Notio entis est prima quae imprimitur in intellectu, et ita simplex, ut quamvis compositionem præseferat enatam ex imperfecto modo concipiendi intellectus nostri, *Conc.* Ut nullam habeat compositionem, *Neg.* **Dist. min.** Simplicior est notio essentiae quoad rem significatam, *Conc.* Quoad modum significandi, *Neg.*

Explico. Licet in ordine ontologico et a parte rei essentia rerum visibilium sit simplicior ente, quod est compositum ex essentia et esse; nihilominus secundum quod sunt in conceptu nostro, idest prout concipiuntur a nobis eamdem sibi vindicant simplicitatem, et uterque con-

ceptus quamdam praesertim compositionem ortam ex imperfectione humani intellectus in cognoscendo, qui etiam simplicia intelligit composite. Cum enim, uti sapienter monet Aquinas, intellectus humani obiectum proprium sint res materiales, in quibus subiectum et forma differunt, simplici apprehensione mens nostra intelligit et format rei quidditatem copulando formam cum aliquo subiecto. Hoc autem fieri potest bifariam; vel rem concepit concrete, et tunc apprehendit subiectum in recto, ut aiunt; vel concepit in abstracto, et tunc forma intelligitur in recto, et subiectum in obliquo; sic concipiens hominem intelligit subiectum habens humanitatem; concipiens humanitatem, intelligit formam qua aliquod subiectum est homo. Hinc uteque conceptus quamdam habet compositionem ortam ex imperfectione intellectus nostri, et uteque dicitur simplicissimus; nam cum compositio illa a naturali conditione intellectus orietur, ab eo nequit separari, ac proinde ille conceptus haud potest in aliis simpliciores dividiri.

Hanc doctrinam Angelicus Doctor sic illustrat explicans quomodo significant nominata nobis rebus imposita: «Quantum ad modum significandi, omne nomen cum defectu est. Nam nomine rem exprimimus eo modo quo intellectu concepimus. Intellectus autem noster a sensibilibus initium sumens, illum modum non transcendent, qui in rebus sensibilibus inventitur, in quibus aliud est forma, et habens formam propter formae et materiae compositionem. Forma vero in his rebus inventur simplex, sed non perfecta, utpote non subsistens. Habens autem formam inventur quidem subsistens, sed non simplex, immo concretionem habens. Unde intellectus noster quidditat significat ut subsistens, in concretione significat; quod autem est simplex, non ut *quod est*, sed ut *quo est* » (1).

Oppon. 4.º Si ens transcendens significat compositum ex essentia et esse, nempe ipsum quod est, vel quod habet esse, ea notio non potest praedicari de Deo quod est ipsum esse per se subsistens. Atqui de Deo praedicatur. Ergo ea notio non significat compositum ex essentia et esse.

Resp. *Dist. mai.* Si ens significat ipsum quod est vel quod haber esse, non potest praedicari de Deo univoce, *Conc.* Analogice, *Neg.* *Dist. min.* eodem modo.

Explico. Licet responsio melius intelligatur ex iis, quae dicemus de analogia entis; tamen non erit abs re hic adnotare, propositam difficultatem non infirmare, sed potius corroborare doctrinam S. Thomae a nobis superioris explicatam de conceptu entis. Etenim si ens transcendens significaret simplicem essentiam, notio illa esset univoca Deo et creaturae, et nulla assignari posset ratio, cur Deus non esset in genere vel praedicamento substantiae. Non enim diversa perfectio sub-

(1) *Contra gent.* lib. I, cap. XXX; cf. etiam *I p. q. 13, a. 1 ad 2.*

stantiarum impedit univocam praedicationem, secus Angeli non essent in eodem genere logico substantiae cum rebus corporalibus; sed diversa habitatudo essentiae ad proprium esse.

Sic ens quod idem est ac existens, praedicatum de rebus creatis significat *quod habet esse*; praedicatum autem de Deo significat *ipsum esse subsistens*, ideoque ratio nominis est partim eadem, partim diversa. Sic ens contractum ad substantiam praedicamentalem significat rem cui competit esse in se; et cum Deus dici nequeat res cui competit esse in se, cum sit ipsum esse, consequenter Deus non est in genere, id est in praedicato substantiae. Quod sic praecclare notatum fuit a S. Thoma: «Ens per se non est definitio substantiae. Ens enim non potest esse aliquius genus, ut probat Philosophus 3 *Metaph.* com. 10, cum nihil addi possit ad ens, quod non participet ipsum... Sed si substantia posset habere definitionem, erit eius definitio, quod substantia est res cuius quidditat debetur esse non in aliquo. Et sic non convenient definitio substantiae Deo, qui non habet quidditatem suam praeter suum esse. Unde Deus non est in genere substantiae » (1).

Oppon. 5.º Ens praedicatum de omnibus est praedicatum essentiale. Atque ens denotans existentiam non est praedicatum essentiale nisi de Deo. Ergo ens transcendens non denotat compositum ex essentia et esse.

Resp. *Dist. mai.* Est praedicatum essentiale eodem modo de Deo et de creaturis, *Neg.* Diverso modo, *Conc. Dist. min.* Non est praedicatum essentiale, nisi de Deo, si praedicatum essentiale sumitur stricto sensu, *Conc.* Si sumitur lato sensu, *Neg.* Solutio patet ex iis quae mox disserimus in sequenti articulo.

Oppon. 6.º Esse creaturorum dicitur a S. Thoma forma inhaerens non subsistens. Atqui praedicatum significans formam inhaerentem est praedicatum mere accidentale. Ergo ens commune nullo modo significat esse.

Resp. *Dist. mai.* Est forma inhaerens subiecto iam actuato per primum esse, *Neg.* Actuauis subiectum per primum esse, *Conc. Contradist. min.* Praedicatum denotans formam advenientem subiecto in primo esse constituto est mere accidentale, *Conc.* Constituentem subiectum in primo esse, *Neg.* Solutio ulterius clarescat ex explicandis.

ARTICULUS III.

QUOMODOENS PRAEDICATURDE INFERIORIBUS.

DEFINITUR QUAESTIO. Ens transcendens, quod, uti vidimus, primaria et propria significatione denotat id quod habet esse, cum sit prima notio, quae in intellectu nostro a rebus imprimatur, et de omnibus

(1) *QQ. DD. De Pot.* q. 7, a. 3 ad 4; cf. *I Sent. Dist. 8, q. 4, a. 2.*

quae intelligi possunt praedicetur, est notio generatione prima, extensione maxima, idest communissima, comprehensione minima, idest simplicissima. Dicitur *transcendens*, tum quia non est definita ad aliquod genus, tum vel maxime, quia ita omnia genera circuit, ut ad omnia intelligibilia extendatur, sive quae in generibus sunt, sive etiam ad ea quae genere circumscribi haud possunt, neque ad ipsum reduci; uti est *Ens Absolutum*, quod propter suam perfectissimam et substantientem simplicitatem limitatum essendi modum pati non potest. Jam vero de hac notione quae de omnibus praedicatur, ambigi potest, an sit praedicatum essentialis, vel accidentalis.

PROPOSITIO.

Notio entis est communissima et simplicissima, et est praedicatum essentialis respectu omnium, quibus tributur, tum ratione eius quod est, tum ratione eius quo res est, licet primo sensu sit praedicatum stricte essentialis, in secundo sensu sit praedicatum essentialis late dictum.

Nota 1.^a Quod notio entis attributa Deo sit praedicatum omnino essentialis, in perspicuis omnino est, cum de Deo nihil praedicari possit ut accidentis; queastio ergo coarctatur ad res finitas, in quibus esse non est de essentia earumdem.

Nota 2.^a Praedicatum essentialis ex doctrina Angelici Doctoris dici potest duplickey: vel stricto sensu, et tunc praedicat ipsam rei essentiam, quidditatem, naturam; vel sensu latiori, et tunc licet non denotet rei essentiam; tamen praedicat aliquid per propria principia essentiae constitutum, ita ut rem non trahat extra proprium genus et differentiam, et non significet aliquid quod sit extraneae naturae. Utroque modo praedicatum dicitur essentialis per oppositionem ad praedicatum accidentale, quod subiectum trahit extra proprium genus et differentiam, ut albedo praedicata de homine quae illum trahit extra constitutiva proprie naturae.

Prob. 1.^a pars, nempe notionem entis esse communissimam et simplicissimam. Siquidem illa notio est communissima quae de omnibus omnino rebus potest praedicari. Atqui eiusmodi est notio entis, cum omnia in ea ratione quoddammodo convenient. Ergo. Verum enim si communissima est, oportet ut sit etiam simplicissima; nam ut possit omnibus rebus tribui, debet necessario concepi abstracta ab omnibus determinationibus, sive modis essendi, et ab omnibus statibus in quibus inventri potest. Si quippe aliqua compositio concipiatur, efflorescat determinatum quoddam ens, quod non poterit de omnibus praedicari, ideoque non erit ens communissimum. Accedit quod omnes alias notiones in hanc notiem resolvuntur; ipsa vero in aliam simpliciorem resolvi non patitur: ex quo iterum patet eam

esse simplicissimam. Sic rem declarat S. Thomas: « Sicut in demonstrabilibus oportet fieri reductionem in aliqua principia per se intellectu nota, ita in investigando quid est unumquodque; alias utrobique in infinitum iretur, et sic periret omnis scientia. Illud autem quod primo intellectus concipit quasi notissimum, et in quo omnes conceptiones resolvit, est ens. Unde oportet quod omnes alias conceptiones intellectus accipiantur ex additione ad ens » (1). Hinc notio entis est ultimus terminus mentalis analysis et primus synthesis.

Prob. 2.^a pars, quae ex praenotatis fere manifesta evadit. Etenim notio entis significat rei quidditatem aliquo esse actuatum. Porro prout significat quidditatem est praedicatum omnino essentialis: existere autem licet in creaturis non sit idem cum essentia; ramen per propria principia ipsius essentiae constitutur et non est extraneae naturae. Ergo praedicatum accidentale non est, sed essentialis latiori sensu dictum. Rem sic enodat Caietanus: « Ipsum existere non nisi per genus et differentiam, et principia ipsius quod est constitutur; unde ens praedicatum de aliquo, puta homine, cum non trahat hominem extra proprium genus et propriam differentiam, nec ratione ipsius quod est, nec ratione ipsius quo est, substantiale praedicatum esse relinquitur cum Aristotele et Commentatore » (2).

Verum praestat et ipsum audire S. Thomam sic rem dilucide explanantem: « Quod ens praedicetur de substantia cuiuslibet rei per se, et non secundum accidentem, sic potest probari. Si enim praedicaretur de substantia cuiuslibet rei per aliquod ens ei additum, de illo iterum necesse est praedicari ens, cum unumquodque sit ens. Aut ergo iterum de hoc praedicatur per se, aut per aliquod aliud additum. Si per aliquid aliud, iterum esset quæstio de illo addito, et sic erit procedere in infinitum. Hoc autem est impossibile: ergo necesse est stare in primo, scilicet quod substantia rei sit ens per seipsam et non per aliquid additum ». Et paulo inferius: « Esse enim rei quamvis sit aliud ab eius essentia, non tam est intelligentum, quod sit aliquid superadditum ad modum accidentis, sed quasi constitutur per principia essentiae. Et ideo hoc nomen *ens* quod imponitur ab ipso *esse*, significat idem cum nomine quod imponitur ab ipsa essentia » (3). Et sic rite componunt illa S. Thomas loca, quae specie tenus videntur opposita; nempe ea in quibus tradit existentiam in creaturis esse praedicatum accidentale, uti *Quodlib. 2, q. 2, a. 3*, et ea in quibus hoc diserte negat.

(1) *QQ. DD. De ver. q. 1, a. 1.*

(2) *Opusc. De ente et essentia*, cap. IV

(3) *Metaph. lib. IV, lect. 2.*

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

Oppon. 1.º Ens simplicissimum est actus purus. Atqui ens transcendentis est maxime potentiale. Ergo ens transcendentis non est simplicissimum.

Resp. *Dist. mai.* Ens simplicissimum per modum perfectionis, totius, et actus per se subsistentis est actus purus. *Conc.* Per modum imperfectionis, partis, et potentiae, *Neg.* *Contradist. min.* et *Neg. cons.*

Explico. Duplex datur simplicitas; altera per modum potentiae et partis, quae imperfectiōnem denotat; altera per modum actus et totius subsistentis, quae absolutam et expletam dicit perfectionem. Iamvero prima simplicitas pertinet ad ens transcendentis, quod est simplex per abstractionem intellectus, qui in omnibus rebus compositis considerat simplicem illam rationem ob quam dicuntur entia, quae ratio est imperfectissima et admodum potentialis, cum dicat potentiam ad hoc ut sit substantia, corpus, vivens, animal, et ita porro. Secunda simplicitas, quae non dependet ab abstractione intellectus, sed viget in ente, quod est actus purissimus et per se subsistens, denotat infinitam perfectionem et est Dei propria.

Oppon. 2.º Ens simplex per modum perfectionis est ens cui nulla fit addition. Atqui enti communi nulla fit addition. Ergo ens transcendentis confunditur cum Deo.

Resp. *Dist. mai.* Est ens cui nulla fit addition ita ut de eius conceptu sit ut omnem a se repellat additionem, *Conc.* Ita ut nec includat nec excludat additionem, *Neg.* *Contradist. min.* et *Neg. cons.*

Explico. Ad intelligentiam solutionis hue transferimus verba S. Thomae ita rem endontis: « Aliquid esse sine additione dicitur dupliciter. Aut de cuius ratione est, ut nihil sibi addatur; et sic dicitur de Deo: homo enim oportet perfectum esse in se, ex quo additionem non recipit, nec potest esse commune, quia commune salvatur in proprio, ubi sibi fit addition. Aut ita ut non sit de ratione eius quod sibi addition vel quod non fiat, et hoc modo ens commune est sine additione. In intellectu enim entis non includitur ista conditio: *sine additione*; alias numquam posset sibi fieri addition, quia esset contra rationem eius, et ideo commune est, quia in sua ratione non dicit aliquam additionem, sed potest sibi fieri addition ut determinetur ad proprium » (1).

Oppon. 3.º Si ens commune posset pati aliquam additionem, debet determinari per aliquid positum extra notionem entis. Atqui hoc est impossibile. Ergo ens commune non differt a Deo.

(1) *i. Sent. Dist. 8, q. 4, a. 1 ad 1;* cf. *Contra gent.* lib. I, cap. XXVI.

Resp. *Dist. mai.* Deberet determinari per aliquem essendi modum, qui non exprimitur per notionem entis, *Conc.* Per aliquam differentiam, quae nullo modo sit ens, *Neg.* *Contradist. min.* et *Neg. cons.* Solutio quae aliquo modo intelligitur ex terminis, luculentius patet ex his quae dicimus paulo post de modo, quo notio entis contrahitur ad sua inferioria.

Oppon. 4.º Ens simplex per modum perfectionis distinguitur ab omnibus. Atqui si distinguitur ab aliis, non respuit a se additionem per quam determinatur. Ergo.

Resp. *Dist. mai.* Distinguitur ab omnibus aliis per puritatem sui esse, *Conc.* Per aliquid superadditum, *Neg.* *Contradist. min.* et *Neg. cons.* Solutio sat is patet ex terminis distinctionis, et latius declarabitur, quando disseremus de simplicitate Dei. Deus enim differt ab omnibus rebus per ipsum suum esse purissimum et subsistens; immo, uti notat S. Thomas, melius dicendum esset *versus*; quia quae proprie differunt, in aliquo communi convenient, ideoque composta sunt.

Oppon. 5.º Esse in creaturis realiter distinctum ab essentia, est de praedicato accidental. Atqui notio entis praedicat esse creaturarum. Ergo ens quod dividitur per decem genera est praedicatum accidentale.

Resp. *Dist. mai.* Est de praedicato non quidditativo, *Conc.* Est de praedicato denotante aliquid supervenientis rei per suum primum esse iam actiatae, *Neg.*

Explico. Ut pateat solutio, et rite intelligatur quid veniat nomine praedicati essentialis per oppositionem ad praedicatum accidentale notandum est cum S. Thoma, ens dividi in ens per se, et in ens per accidens, et hanc divisionem non esse confundendam cum illa partitione, per quam ens distribuitur in substantiam, et accidens. Siquidem ens dividitur in substantiam et accidens secundum absolutam sui considerationem: sic albedo in se considerata dicitur accidens, et homo dicitur substantia. Sed ens per accidens vel secundum accidens accipitur per comparationem accidentis ad substantiam, quae comparatio exprimitur verbo *est*, cum dicitur: *homo est albus*. Unde hoc totum: *homo est albus* est ens per accidens, ideoque divisio entis per se et per accidens attenditur secundum quod aliquid praedicatur de aliquo per se vel per accidens; divisio vero entis in substantiam et accidens attenditur secundum hoc quod aliquid in natura sua est vel substantia, vel accidens; ideoque est divisio entis per se dicti, id est entis quod contrahitur per decem genera, et quoniam ens nequit contrahi sicut genus per differentiam, contrahitur per diversum modum praedicandi, qui respondet diverso modo essendi. Ergo praedicatum essentiale illud dicitur, quod exprimit essentiam subiecti; et contra praedicatum accidentale illud dicitur, quod non exprimit essentiam

subiecti, sed essentiae accidit seu supervenit (1). Quam ad rem sive subiectum propositionis sit substantia sive sit accidentis, dummodo praedicatum exprimat essentiam subiecti et non aliquid essentiae supervenientis et afferens esse quoddam secundum, praedicatum erit essentiale, quod etiam dici solet substantiale, cum nomen substantiae sumatur quandoque pro essentia.

ARTICULUS IV.

QUOMODO NOTIO ENTIS CONTRAHITUR IN SUIS INFERIORIBUS.

QUAESTIO DETERMINATUR. Doctrina quae a nobis tradita fuit de conceptu generalissimo entis viam parat ad aliam valde abstrusam questionem dirimendam, quae modum inquirit iuxta quem memorata entis transcendentis notio contrahitur in suis inferioribus de quibus praedicatur. Et primo quidem ambigitur, an notio entis prout dividitur in sua inferiora, nempe in decem suprema genera, determinetur ad ipsa per formales differentias, an per diversos essendi modos, quibus esse recipitur in diversis subiectis.

Si quaestio solvitur primo sensu, tunc dicendum est, 1) differentiam contrahentem ens desum ab aliquo, quod sit formalius et actualius ente, cum determinabile se habeat per modum potentiae et determinans per modum actus; 2) differentiam illam esse extra conceptum entis, id est huiusmodi ut de ipsa ens praedicari non queat; 3) notionem entis esse univocam in suis inferioribus; nam notio determinata ad diversa per differentiam formalem et extra ipsum positum, remanet eadem in suis inferioribus et de ipsis praedicatur secundum eandem rationem, uti patet in notione animalis contracta ad hominem et ad leonem per differentias rationalis et irrationalis; 4) notionem entis sic contractam et univoce praedicatam de suis inferioribus esse genus, cum in ipsam omnino quadret definitio generis, ideoque ens esset supremum aliquod genus; 5) notionem hanc esse simpliciter et absolute unam perfecte abstractibilem a suis inferioribus, et non praedicatam de ipsis per prius et posterius; ideoque sicut animal, quod est leo, intelligi potest sine animali, quod est homo, et viceversa; ita ens, quod est accidentis, intelligi posset sine ente, quod est substantia, et viceversa; 6) denum notiōnem entis significare in hac hypothesi essentiam simplicem, et non essentiam esse aliquo actuatum; nam essentia aliquo esse actuata non potest ulterius actuari per aliquid quod sit ipsa formalius et actualius, cum esse sit ultima actualitas cuiuslibet rei.

(1) *Metaph. lib. V. lect. 9; cf. opusc. De natura generis, cap. III.*

Quod si quaestio secundo sensu solvatur, tunc ens quod significat proprie id quod est, vel quod habet esse, vel essentiam habentem esse, contrahitur secundum diversos modos variasque rationes, quibus esse recipitur in diversis subiectis seu essentiis. Qua in doctrina, 1) ens non contrahitur per aliquid ipso formalius, quodque sit extra eius ambitum, et rationem; 2) ens ingreditur omnes rationes quae inveniuntur in inferioribus, ideoque non potest ab ipsis abstracti, quia de ipsis praedicatur; 3) notio entis non est una *absolute* in suis inferioribus, sed una *secundum quid*, ideoque non univoca, sed analogia; 4) notio entis non est genus aliquod supremum, quod dividitur in decem genera subalterna; 5) notio entis per prius dicitur de substantia, et per posterius de accidentibus; 6) denum notio entis significat immediate illud idem quod eius inferiora, licet modo magis confuso, et consequenter inferiora entis eamdem significant realitatem ac notio entis, licet conceptus expressiori et clariori. Hic autem praemonendum venit, praesentem questionem esse mutuo connexam cum alia quaestione, quae nempe inquirit ac decernit, an ens significat mediate vel immediate naturas praedicamentales de quibus dicitur; ideoque pauca de hac re praedicenda veniunt, ut sensus quaestions intelligatur.

Quid significare *mediate* vel *immediate*? Notio aliqua dicitur significare aliquid *mediate*, quando illud significat mediante aliquo superiori, quod ab ipso abstracti possit, ita ut propriæ passiones notionis superioris non sint caedem ac propriae passiones rei significatae. Sic genus significat suas species in quas dividitur, ita ut genus valeat abstracta a speciebus, et propriae passiones eius sint diversae a propriis passionibus specierum. Animal quippe significat hominem et equum mediante natura sensibili, quae est praedicatum superius ad animal rationale seu ad hominem, et ad animal irrationale seu ad equum; ideoque potest abstracti ab utroque, et habet proprias passiones diversas a propriis passionibus hominis et equi; nam falsa est haec propositio: homo in quantum rationalis haberet motum progressivum, quia haec est propria passio animalis, et non animalis rationalis, cuius propria passio esset risibilitas.

Ex adverso notio significat aliquid *immediate* quando per seipsam, et non per aliquod superius illud significat; sicut animal immediate exprimit gradum viventis sensitivi; unde animal a vivente sensitivo abstracti nequit, et eius propriae passiones sunt etiam propriae viventis sensitivi. Quaestio ergo agitat, an notio entis significet ipsas naturas praedicamentales *mediate*, nempe significando gradum aliquem ipsis superiore et ab ipsis abstractibilem et communem eis; vel potius huiusmodi naturas significet *immediate* iuxta explicationem terminorum superius traditam.

Diversae sententiae. In hac subtili et abscondita quaestione,

non levius dissensio est inter doctrinam Angelici Doctoris, et sententiam Scoti eiusque adstipulatorum.

Scotus quippe docet ens significare decem praedicamenta immediate, nempe mediante aliquo superiori quod est commune illis, et consequenter determinari in suis inferioribus per differentias extra ipsum positas, de quibus ens praedicari nequeat; cum determinabile et ultimum determinans debent esse *primo diversa*, ut vitetur processus in infinitum. Ex hoc deducit ens non praedicari per prius de substantia et per posterius de accidentibus, cum ex aequo utrumque inferius significet, et ab utroque abstracti valeat. Tandem concludit conceptum entis esse univocum substantiae et accidenti, Deo et creaturae. Licit fateatur Deum non esse in genere aliquo; nihilominus contendit rationem a S. Thoma prolatam, ob quam Deus non est in genere, nullius esse et falsam (1).

Doctrina haec Doctoris Subtilis a nobis capitulatum expressa, acuto lectori sane patefacit ex qua radice exorti sint posteriorum philosophorum errores non satis distinguendum inter Deum et creaturas, inter substantiam creatam et accidentia, et praeferit Rosmini discernentes esse communem omnium rerum confundi cum ipso esse Verbi Divini, subtracta subsistencia, ideoque aliud divini in omnibus rebus reperi (2). Haec omnia mira perspicuitate in antecessum refutata fuere ab Angelico Doctori docente, divinum esse individuari et separari a qualibet alia re per suam ipsam puritatem, ideoque nulli rei commisceri (3).

Placitum Scoti de ente transcendentia et regione opposita est sententia S. Thomae. Etenim S. Thomas tuerit ens transcedens immediate significare naturas praedicamentales seu decem genera; per prius dici de substantia, per posterius de accidentibus; non esse univocum Deo et creaturae, substantia et accidenti, neque esse supremum aliquod genus, et consequenter essentiam divinam neque esse genus, neque esse sub genere sive formaliter sive reductive. His pro intelligentia huius nobilissimae et difficilis questionis enodatis, ad doctrinam Angelici Magistri stabilendam accedamus oportet.

PROPOSITIO.

Ens transcedens significat immediate decem praedicamenta, in quibus non contrahitur per formales differentias, sed per diversos essendi modos, qui sunt conceptus expressiores ac clariores eiusdem realitatis significatae per ens.

Prob. 1.^a pars, nempe ens significare immediate praedicamenta. Etenim si conceptus entis exprimeret non immediate gradus specificos

(1) *i Sent. Dist. 3, q. 2 et 3, et Dist. 8, q. 3.*

(2) *Treat. vol. IV, n. 2-15.*

(3) *Contra gent. lib. I cap. XXVI et alibi passim.*

ac genericos realitatum quae sunt in rebus, sed aliquem gradum ipsis superiorem, tunc in gradibus genericis et specificis praecise spectatis non invententur propriae passiones entis. Atqui hoc est falsum. Ergo ens immediate significat gradus genericos ac specificos qui sunt in rebus, ideoque naturas praedicamentales. *Maior* patet ex prae-notatis. Neque minus in perspicuis est *minor*, cum propriae passiones entis, quae sunt unitas, veritas, bonitas, praedicari queant ut propriae passiones cuiuslibet generis vel speciei. Et revera, ut de unitate loquamur, homo in quantum rationalis, est formaliter indivisibilis et ita formaliter unus; nam unitas nihil aliud est quam indivisio (1).

Haec eadem veritas confirmatur auctoritate tum Aristotelis, tum Commentatoris: Philosophus quippe docet quidditatem in substantiis separatis esse unam per seipsum, quemadmodum ens statim scipio est substantia, qualitas et quantitas non indigens alio ipsum faciente naturas praedicamentales. En pulcherrima Stagirite verba: « Quaecumque vero neque intelligibilem neque sensibilem materiam habent, statim unum quiddam esse, unumquodque est, quemadmodum ipsum ens hoc quiddam, hoc quale, quantum: quare non inest in definitionibus nec ens nec unum, et ipsum *quid erat esse* statim unum quiddam est, quemadmodum et ens quiddam » (2). Commentator vero diserte affirmat ens et unum significare id quod in praedicamento substantiae et quantitatis et qualitatibus significat prima significatio sine medio, et non mediante aliquo communi (3). Ex his fas est asserere formalem conceptum entis significare aliiquid reale inventum in omnibus praedicamentis distinctum ratione a propriis conceptibus objectivis singulorum generum, et nullum gradum exprimens supra naturas genericas, specificas, et individuales.

Prob. 2.^a pars, nempe ens non contrahi per formales differentias, sed per diversos essendi modos, qui nomine entis non exprimuntur. Tunc enim aliqua notio contrahitur per formalem differentiam, quae cum illa componit, cum differentia aliiquid diversi exhibet ab illa notione contrahitur, quemadmodum generi additur differentia, quae est extraneae naturae ab ipso. Iam vero nulla differentia exhibere potest aliiquid, quod sit diversae et extraneae naturae ab ente, cum extraneum enti non sit nisi nihilum. Ergo ens non contrahitur per differentiam formalem quacum componit. Verum enim licet enti non possit aliiquid addi tamquam extranea natura; tamen nihil prohibet, quoniam aliqua enti addantur quae exprimunt peculiarem modum ipsius entis, qui non exprimitur nomine entis; ut esse in se, vel esse in alio sive ad modum mensurae sive qualificati. Ergo ens quod non contrahitur per diffe-

(1) CAIET. opusc. *De ente et essentia*, cap I, q. 2.

(2) *Metaph. lib. VIII, text. 16.*

(3) *Metaph. lib. X, com. 18.*

rentias, determinari valet per diversos essendi modos, qui clarus explicatusque denotant illud idem, quod ens exprimebat obscurius.

Hanc doctrinam ita enucleate describit S. Thomas: « Oportet quod omnes aliae conceptiones intellectus accipiuntur ex additione ad ens. Sed enti non potest aliquid addi quasi extranea natura, per modum, quo differentia additur generi, vel accidentis subiecto; quia qualibet natura essentialiter est ens; unde etiam probat Philosophus (3 Metaph. com. 1) quod ens non potest esse genus: sed secundum hoc aliquis dicuntur addere supra ens in quantum exprimit ipsius modum, qui nomine ipsius entis non exprimitur. Quod dupliciter contingit: uno modo ut modus expressus sit specialis modus ensis; sunt enim diversi gradus entitatis secundum quos accipiuntur diversi modi essendi; et iuxta hos modos accipiuntur diversa rerum genera. Substantia enim non addit supra ens aliquam differentiam quae significet aliquam natum superadditam enti; sed nomine substantiae exprimitur quidam specialis modus essendi » (1); et alibi: « Oportet omnia alia aliquid addere supra ens quod de intellectu entis non sit; nihil enim addere possunt de cuius intellectu ens non sit. Dupliciter igitur contingit addere aliquid super aliquid. Aliquando illud cui fit additio non est de intellectu eius quod additur; sicut individuum addit supra rationem speciei materiam individualem, de cuius intellectu non est species ipsa, et talis additio est realis... Aliquando autem illud, cui fit additio, est de intellectu eius quod additur, sicut ens est de intellectu omnium: aliqua tamen dicuntur addere supra ens, quia aliquid important, quod de ratione entis non est; et talis additio non potest esse nisi rationis tantum, cum nullam rem important, quae non sit ens, licet aliquid dicant, quod ens non dicit » (2).

Arg. 2.um Nomen entis sumitur ab esse, nempe ab ultima actualitate rei de qua praedicatur. Atqui notio quae sumitur ab ultima actualitate cuiuslibet rei non potest contrahi per formalem differentiam, sed solummodo per diversos essendi modos. Ergo notio entis non contrahitur per compositionem. Et revera cum propria differentia sumatur ab actu patet nullam differentiam formalem posse actuare aliquam notionem, quae sumitur ab ultima actualitate rei, nempe ab esse: nihil quippe potest fingi actualius ultima actualitate. Hanc nobilissimam doctrinam sic veluti sub oculis ponit Aquinas noster: « Hoc quod dico esse est actualitas omnium actuum, et proper hoc est perfectio omnium perfectionum. Nec intelligendum est quod ei, quod dico esse, aliquid addatur quod sit eo formalius ipsum determinans, sicut actus potentiam: esse enim quod huiusmodi est, est aliud secundum essentiam ab eo quod additur determinandum. Nihil autem potest

(1) QQ. DD. De Ver. q. 1, a. 1.

(2) Opusc. De natura generis, cap. II.

addi ad esse quod sit extraneum ab ipso, cum ab eo nihil sit extraneum, nisi non ens, quod non potest esse nec forma nec materia. Unde non sic determinatur esse per aliud sicut potentia per actum, sed potius sicut actus per potentiam » (1).

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

Oppon. 1.º Si ens significat immediate praedicamenta, tunc notio entis idem denotat ac notio substantiae vel quantitatis, quae dividuntur. Atqui hoc est falsum, cum conceptus entis non sit conceptus substantiae. Ergo.

Resp. Dist. mai. Notio entis denotat eamdem realitatem ac notio substantiae et accidentis, *Conc.* Denotat eodem modo, nempe eadem distinctione, *Neg. Contradist. min.* Conceptus entis non est conceptus substantiae, quia diversam realitatem significant, *Neg.* Quia substantia denotat modo clariori et magis distincto illam eamdem realitatem quam significat ens, *Conc.*

Explico. Responsio satis patet ex dictis, et melius patet ex dividendis de conceptu univoco et analogo. Nunc sufficit haec summarium indicare. Ens transcendentis in quod omnia resolvuntur, et quod de omnibus dicitur, non potest quidquam representare per aliquid superius, idest mediate; securus formaliter non representaret illud per quod contrahitur, et de illo praedicari non posset, quod est absurdum, cum notio entis de omnibus omnino rebus praedicetur.

Omnia ergo ens denotat immediate, idest actu, sed confuse; nam generatum et confuse representat omnes essendi modos qui diversi et oppositi sunt inter se. Substantia viciuum representat modo clarius et expressiori illam eamdem realitatem, quam confuse importat ens. Si enim ens representaret realites praedicamentorum per gradum aliquem superiori propriis entitatibus singularorum praedicamentorum, cum ens significet modum essendi in communis, singula genera deberent convenire in aliquo modo communis essendi qui posset a modis peculiaribus abstracti. Porro praedicamenta sunt primo diversa per modos essendi; ergo non convenient sub ente per communem modum essendi de ipsis univoco dictum, et ab ipsis abstractibilem. Nam conceptus entis non continet potentia substantiam et accidentem, sed actu confuso, implicite, et sub proportione habendi esse.

Non est autem idem implicite in actu confuso, ac implicite in potentia. Implicitum enim in potentia dicit aliquid determinatum in se,

(1) QO. DD. De Pot. q. 7, a. 2 ad 9. Quo pacto diversi modi essendi quibus contrahitur ens importent expressionem conceptum eiusdem realitatis, quae nomine entis significatur, patet ex solutione difficultatum. Hoc idem explicatum invenies apud CATETANUM, opusc. De ente et essentia, cap. I, q. 2 fine.

sed per additionem determinabile ad plura; sicut animal respectu rationalis et irrationalis. Implicitum in actu confuso dicit omnia sine determinatione alicuius, sed ut confusione una comprehenduntur; hinc conceptus entis imbibitur in conceptu substantiae et accidentis, a quo non abstrahit ut conceptus significans quemdam gradum perfectionis ab alio significante alium gradum; sed ut conceptus confusus alicuius realitatis a conceptu distincto eiusdem: hoc autem non est proprie et simpliciter abstrahere, nempe segregare unum ab alio per conceptum, ita ut abstractum non includat illud a quo separatur, sicut cum separatur animal ab homine; sed est abstrahere impracticum, nempe secessare conceptum confusum ab explicito de eadem re, quod non varia res conceptas, sed modos concipiendi (1).

Oppon. 2.º Si conceptus entis non contrahitur per differentias de quibus ens nequeat praedicari, tunc determinans et determinabile non essent diversa. Atqui in omni composito determinans et determinabile reducuntur ad diversa. Ergo ens contrahitur per differentias extra ipsum positas (2).

Resp. *Dist. mai.* Determinans et determinabile non essent duo diversa penes significatas, *Conc.* Penes modum significandi, *Neg. Dist. min.* In omni composito naturali et reali determinabile a se excludit determinativum, *Conc.* In composito intellectuali determinabile excludit determinativum, *Subdist.* Si determinabile est communissimum et omnia pervadit, *Neg.* Si non est communissimum et determinatur per alienam natum, *Conc.*

Explico. In omni composito naturali ex actu et potentia, seu ex determinativo et determinabili determinans a se excludit determinabile; nam omnis rei resolutio reducitur ad partes simples, nempe ad actum ultimum et potentiam ultimam, ita ut actus nihil potentiae, et potentia nihil actus includat, ideoque partes mutuo se excludunt, cum sint res singulares. Verum hoc non potest transiiri ad compositum intellectuali, in quo aliqua pars vel conceptus sit ita communis, ut omnia circumveniat; tunc enim impossibile est, ut conceptus componentes se excludant mutuo. Hoc est praeceps quod locum habet in determinatione entis; determinans enim esse nequit aliquid, quod excludatur ab ente, cum ens a se non excludat nisi non ens, quod non potest esse determinativum entis (3).

Remanet ergo ut ens contrahatur per diversum essendi modum, qui modus non est aliquid a conceptu obiectivo entis diversum, sed exprimit clarus et magis explicite, quod actu ab ente exprimebatur, sed confuse; ideoque quilibet modus essendi continetur et imbibitur

(1) Cf. IOANNEM A S. THOMA, *Philosophia*, vol. I, q. 13, a. 5 et q. 14, a. 2.

(2) Ita SCOTUS, *t. Sent. Dist. 3*, q. 3.

(3) Cf. CAIET. opusc. *De ente et essentia*, cap. IV.

actu in ente, et explicat clarius illud idem, quod ens confuse denotat; et consequenter ens proprie ab ipso abstrahi nequit.

Quod ut melius intelligatur reputandum animo duplex genus contractionis alicuius conceptus. Quandoque enim conceptus communis, e. g. animal indiget ut contrahatur additione alicuius extranei, idest de quo illud commune non praedicatur; sic animal contrahitur per rationale de quo animal non praedicatur, et tunc contractio fit per additionem; et ex opposito abstractio per exclusionem. Quandoque conceptus communis non contrahitur per additionem alicuius extranei, sed per aliquid de quo ipsum commune praedicatur, et tunc contractio non fit proprie per additionem, et ex opposito abstractio non fit per exclusionem additi; sed per non explicationem alicuius modi qui actu, sed confuse in communi includitur. Sic ens ut contrahatur ad substantiam vel accidens, vel vivens, vel corpus indiget aliquo, quod etiam est ens, et consequenter non est extraneum ab ente. Hinc taliis contractio non fit per additionem, et ex adverso eius abstractio non fit per exclusionem; sed per non explicationem inferioris, quod tamen includitur actu, sed in confuso.

Huius autem discriminis ratio fundamentalis est illa a nobis saepius commemorata, quod intendit vere et per additionem contrahentes sumuntur ab actu qui addit novum gradum perfectionis supra gradum determinate et explicite importatum per conceptum communem. Contra ea cum notio communis entis sumatur ab esse, quod est ultima rei actualitas, entis contractio et determinatio non potest sumi ab aliquo, quod sit actualius et enti addatur, sed provenit a diversis subjectis vel potentis quae diversimode recipiunt esse et per hos diversos modos essendi expriment clarus illud quod actu, sed indeterminatum seu in confuso exprimebat ens. Exinde fit ut ens abstrahens ab inferioribus non abstrahit per exclusionem perfectioris additae ad quam ens erat in potentia, quod esset vere et proprie abstrahere; sed dicitur impracticum abstrahere, quia non explicat distincte, sed confuse denotat realitatem et perfectionem, quam inferiora distincte important.

Oppon. 3.º Ens praedicatum de suis inferioribus est praedicatum quidditativum, et est *in plus*. Atqui praedicatum quidditativum excedens subiectum contrahitur per differentias formales. Ergo ens non contrahitur per diversos essendi modos.

Resp. *Dist. mai.* Ens est praedicatum quidditativum exprimens quidditatem dicentem ordinem ad esse, et nullum importans gradum diversum a naturis de quibus praedicatur, *Conc.* Est praedicatum importans meram quidditatem et gradum perfectionis diversum a naturis ad quas contrahitur, *Neg.*

Solutio patet ex dictis, si in memoriam revocetur ratio secundum quam ens dicitur praedicatum quidditativum, et modus, quo significat sua inferiora, et consequenter ad illa contrahitur.

Oppon. 4.º Notio entis transcendentis est maxime potentialis. Atqui notio maxime potentialis significat meram essentiam determinabilem per differentias formales. Ergo.

Resp. *Dist. mai.* Notio entis dicitur maxime potentialis, quia confuse, licet actu continet sua inferiora, *Conc.* Quia continet potestate omnia de quibus dicitur, *Neg.* *Contradist. min.* et *Neg. cons.* Ex superius explicatis intelligitur quo sensu notio entis dicatur potentialis relate ad sua inferiora; quatenus nempe licet actu significat inferiora, cum sumatur ab esse, quod est ultima rei actualitas; nihilominus ea denotat confuse, quia abstractit a quolibet determinato modo essendi.

ARTICULUS V.

UTRUM NOTIO ENTIS SIT GENERICA.

QUAESTIO DEFINITUR. Ex iis quae superioris disputavimus de ratione secundum quam ens descendit ad sua inferiora perspicue eruitur notionem entis non esse genericam et consequenter ens non esse supremum aliquod genus ad quod revocantur praedicamenta tamquam genera inferiora et secundaria. Attamen ob questionis praestantiam non erit inutile hanc veritatem quae est consecutariam superioris doctrinae breviter saltem in propria forma directe demonstrare. Ex opposito quippe placo aliqui occasionem sumperunt docendi, non solum creaturas, sed ipsum Deum colloccari posse sub aliquo genere. Huiusmodi autem error subverti rite et radicitus evelli hand potest, nisi ostendendo ens non posse esse genus, ut sapienter factatum videmus ab Angelico Doctore, qui sane perspexit has duas veritates esse inter se mutuo nexus et iugatas. Quare ad problema solvendum accedamus.

PROPOSITIO.

Notio entis non est generica; ideoque ens minime dici potest supremum aliquum genus relate ad sua inferiora.

Prob. prop. Arg. 1.um Ad notionem genericam habendam duea potissimum requiruntur conditiones; nimurum 1) ut illa notio ita conveniat speciebus, ut differentiae specificae determinantes genus ad speciem sint extra generis notioneum; 2) ut notio genericā cum ad singulas oppositasque species descendit, remaneat eadem et invariata. Atqui neutra ex his conditionibus competit notioni entis cum praedicatur de suis inferioribus. Ergo ens transcendentis non est supremum aliquod genus. Etenim, ut argumentum satis per se perspicuum

paucis evolvamus, cum ens denotat essentiam simul et esse rerum, non potest determinari per differentiam, quae eius ambitum praetergrediatur; quia ens de omnibus dicitur, quae aliquo modo dicunt ordinem ad esse. Exinde etiam elucet notionem entis non remanere invariata in suis inferioribus, quia significat *esse* per quod inferiora distinguuntur. Audi S. Thomam: « *Ens* non potest esse genus aliquius. Omne enim genus habet differentias quae sunt extra essentiam generis. Nulla autem differentia posset inventari, quae esset extra ens, quia non ens non potest esse differentia » (1).

Arg. 2.um Cum genus praedicetur *in quid*, denotat quidditatem eorum de quibus praedicatur de cuius intellectu non est esse; nam quidditas generis non communicatur secundum unum esse omnibus, sed solum secundum unam rationem communem. Atqui ens non dicit meram quidditatem, sed significat *etiam esse*, quod nulli potest esse substantia, ut docet Philosphus (2 *Poster. Analyt.* text. 7); sumitur quippe ab actu essendi. Ergo ens non est genus (2).

Confirmatur autoritate S. Thomas et Damasceni. Quod divisione entis in substantiam et accidentem non sit separatio generis in species, sed potius, ut dicit Boetius, quadam enumeratio, ita declaratur a S. Thoma: « Per se existente non est definitio substantiae, quia per hoc non demonstratur quidditas eius, sed eius *esse*, et sua quidditas non est suum esse, alias non posset esse genus: quia *esse* non potest esse commune per modum generis, cum singula contenta in genere differant secundum esse. Sed definitio, vel quasi definitio substantiae est: *Res habens quidditatem cui acquiritur esse vel debetur non in alio.* Similiter esse in subiecto non est definitio accidentis, sed e contrario: *Res cui debetur esse in alio* » (3).

Eamdem doctrinam ita eleganter evolvit Damascenus: « Quamquam cum substantia, tum accidentis scindantur ab ente; haud tamen ens genus eorum est. Nam illa entis quidem nomen recipiunt, et non item definitionem. Ens quippe in hunc modum definitum. Ens aut est quod per se existit, nec alia re ut subsistat opus habet; vel est quod per se non potest esse, sed in altero suum esse habet. Substantia autem illud tantum est, quod per se existit, nec alia re ut subsistat opus habet. En substantia totam entis definitionem non accipit; nec proinde ens genus est respectu substantiae; species enim integrum generis sui definitionem absque illa diminutione suscipit. At nec accidentis entis species est, neque enim integrum entis definitionem recipit, sed dimidiat partem dumtaxat. Accidentis quippe res est quae per se esse non potest, sed solum in altero suum esse habet... »

(1) 1 p. q. 3, a. 5.

(2) Cf. COSMUS ALAM. *Log.* q. 9, a. 2.

(3) 4 *Sent. Dist. 12*, q. 1, a. 1 ad 2.